

Ökad endomarbehörighet i tvistemål

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag om ökad endomarbehörighet i tvistemål.

Enligt förslaget ska tingsrätten vid huvudförhandling i tvistemål vara domförd med en lagfaren domare om det är tillräckligt med hänsyn till målets omfattning och svårighetsgrad. Detta är ett undantag från huvudregeln att tingsrätten ska bestå av tre lagfarna domare vid huvudförhandling i tvistemål. Genom förslaget bortfaller det bestämmande över domförhetsfrågan som parterna hittills haft.

Utskottet anser att ändringen kommer att medföra ett mer ändamålsenligt utnyttjande av domstolarnas resurser och möjliggöra för kortare handläggningstider samtidigt som rättssäkerheten bibehålls.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2016.

Behandlade förslag

Proposition 2015/16:56 ökad endomarbehörighet i tvistemål.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden	5
Ökad endomarbehörighet i tvistemål	5
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	7
Propositionen	7
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	8

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Ökad endomarbehörighet i tvistemål

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i äktenskapsbalken,
3. lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

Därmed bifaller riksdagen proposition 2015/16:56 punkterna 1–3.

Stockholm den 11 februari 2016

På justitieutskottets vägnar

Beatrice Ask

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Beatrice Ask (M), Mats Pertoft (MP), Helene Petersson i Stockaryd (S), Elin Lundgren (S), Krister Hammarbergh (M), Arhe Hamednaca (S), Kent Ekeröth (SD), Susanne Eberstein (S), Johan Hedin (C), Petter Löberg (S), Roger Haddad (L), Linda Snecker (V), Lawen Redar (S), Ellen Juntti (M), Tina Ghasemi (M), Runar Filper (SD) och Magnus Oscarsson (KD).

Redogörelse för ärendet

I detta betänkande behandlar utskottet proposition 2015/16:56 Ökad endomarbehörighet i tvistemål.

Inga motioner har väckts med anledning av förslaget.

Utskottet redovisar i bilaga 1 regeringens förslag till riksdagsbeslut. Regeringens lagförslag återges i bilaga 2.

Regeringen har inhämtat Lagrådets yttrande. Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Utskottets överväganden

Ökad endomarbehörighet i tvistemål

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag

Bakgrund

Rättegångsbalkens bestämmelse om rättens domförhet vid huvudförhandling i tvistemål finns i 1 kap. 3 a § rättegångsbalken (RB). Huvudregeln är att rätten är domför med tre lagfarna domare (1 kap. 3 a § första stycket RB). Hålls huvudförhandlingen i förenklad form ska dock rätten bestå av en lagfaren domare (1 kap. 3 a § andra stycket RB). När huvudförhandlingen inte hålls i förenklad form får rätten bestå av en lagfaren domare om rätten anser att det tillräckligt att en domare sitter i rätten och parterna samtycker till det eller målet är av enkel beskaffenhet (1 kap. 3 a § tredje stycket RB).

I förarbetena till den gällande bestämmelsen (prop. 1988/89:95, sid 75) nämndes som exempel på mål av enkel att svarandens inställning har mer att göra med betalningssvårigheter än med sakliga invändningar mot kravet eller vardagliga mål inom köprätten och avtalsrätten om bevisningen inte är omfattande. Det låg enligt regeringen i sakens natur att mål som rör stora värden ofta är mer komplicerade och av den anledningen inte kan avgöras av en enda domare.

Propositionen

Regeringen föreslår i propositionen att tingsrätten vid huvudförhandling i tvistemål är domför med en lagfaren domare om det med hänsyn till målets omfattning och svårighetsgrad är tillräckligt att en domare sitter i rätten. Domförheten i familjemål föreslås inte ändras i sak. En konsekvensändring föreslås i en domförhetsregel i lagen om mark- och miljödomstolar.

Regeringen betonar att förslaget inte innebär att huvudregeln att tingsrätten är domför med tre domare vid huvudförhandling i tvistemål ändras. Enligt regeringen bör dock inget mål avgöras av fler domare än som är motiverat i det enskilda fallet. Tyngdpunkten i processen kommer även i fortsättningen att ligga i tingsrätten, där de svåra och omfattande målen kommer att avgöras av tre domare.

I dag används ofta sammansättningen med tre lagföra ledamöter trots att det inte är sakligt befogat med hänsyn till målets beskaffenhet. I vissa fall kan orsaken till detta vara att någon av parterna för att fördröja processen motsätter sig att målet avgörs av en domare, trots att det inte är motiverat av sakliga skäl.

Förslaget innebär att det bestämmande inflytande som dagens bestämmelser ger en part i fråga om domförlighet tas bort, och det är i stället rätten som helt disponerar över denna fråga. Detta innebär inte att parternas uppfattning i domförlighetsfrågan saknar betydelse, utan rätten bör inhämta parternas synpunkter och argumentation i frågan innan beslut fattas.

När det gäller frågan om gränsdragningen när endomarsits är lämplig anger regeringen det beror på målets omfattning och svårighetsgrad och att domförlighet ska avgöras av vad som är motiverat i det enskilda målet. Utrymmet för endomarsits bör inte begränsas endast till mål där utgången i praktiken är given på förhand. Därför föreslår regeringen att bestämmelsen i 1 kap. 3 a § tredje stycket RB ändras och att nödvändiga följdändringar görs.

Regeringen påminner om att bestämmelsen i 1 kap. 3 a § tredje stycket RB är tillämplig i familjemål. Huvudregeln för domförlighet i dessa fall är en lagfaren domare och tre nämndemän. Enligt regeringen fungerar reglerna om rätts sammansättning i familjemål väl och de bör därför lämnas oförändrade. Detta kan ske genom att tingsrättens domförlighet i dessa mål regleras i äktenskapsbalken utan någon hänvisning till rättegångsbalkens bestämmelser.

Regeringen föreslår att reformen träder i kraft den 1 juli 2016.

Utskottets ställningstagande

Propositionen har inte lett till några motionsyrkanden eller andra invändningar under utskottsbehandlingen. Enligt utskottet kommer ändringarna att medföra ett mer ändamålsenligt utnyttjande av domstolarnas resurser och möjliggöra för kortare handläggningstider samtidigt som rättssäkerheten bibehålls. Utskottet anser att förslagen är ändamålsenligt utformade och att de bör antas. Utskottet föreslår därför att riksdagen antar de lagförslag som läggs fram i propositionen.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2015/16:56 Ökad endomarbehörighet i tvistemål:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i äktenskapsbalken.
3. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 3 a § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Vid huvudförhandling i tvistemål *skall* tingsrätten bestå av tre lagfarna domare, om annat inte är föreskrivet.

Rätten *skall* bestå av en lagfaren domare när huvudförhandlingen hålls i förenklad form.

Rätten är vid huvudförhandlingen domför med en lagfaren domare om i annat fall än som avses i andra stycket *rätten anser det tillräckligt* att en domare sitter i rätten *och parterna samtycker till det eller målet är av enkel beskaffenhet*.

Består rätten av tre lagfarna domare och inträffar förfall för någon av dessa sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med två lagfarna domare.

1 kap.
3 a §¹

Vid huvudförhandling i tvistemål *ska* tingsrätten bestå av tre lagfarna domare, om *något* annat inte är föreskrivet.

Rätten *ska* bestå av en lagfaren domare när huvudförhandlingen hålls i förenklad form.

I annat fall än som avses i andra stycket är rätten vid huvudförhandlingen domför med en lagfaren domare om *det med hänsyn till målets omfattning och svårighetsgrad är tillräckligt* att en domare sitter i rätten.

Om rätten består av tre lagfarna domare och någon av dessa får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med två lagfarna domare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

¹ Senaste lydelse 1989:656.

2 Förslag till lag om ändring i äktenskapsbalken

Härigenom föreskrivs att 14 kap. 17 § äktenskapsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

14 kap.

17 §

Vid huvudförhandling i äktenskapsmål och mål om underhåll *skall* tingsrätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän, *om annat inte följer av 1 kap. 3 a § andra och tredje styckena rättegångsbalken. Denna regel gäller även för andra mål som handläggs i samma rättegång.*

Vid huvudförhandling i äktenskapsmål och mål om underhåll *ska* tingsrätten bestå av en lagfaren domare och tre nämndemän. *Tingsrätten är vid huvudförhandlingen dock domför med en lagfaren domare, om rätten anser att det är tillräckligt att en domare sitter i rätten och parterna samtycker till det eller målet är av enkel beskaffenhet. När huvudförhandlingen hålls i förenklad form ska tingsrätten bestå av en lagfaren domare. Dessa regler gäller även för andra mål som handläggs i samma rättegång.*

Om en av nämndemännen får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats, är rätten domför med en lagfaren domare och två nämndemän.

Om det finns skäl för det, får antalet lagfarna domare utökas med en utöver *vad* som följer av första stycket. Detsamma gäller i fråga om antalet nämndemän. Om någon eller några av ledamöterna får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats, gäller andra stycket i fråga om domförhet.

När nämndemän ingår i tingsrätten, *skall* ordföranden vid överläggning redogöra för omständigheterna i målet och innehållet i gällande rätt. Vid omröstning *skall* först ordföranden och därefter nämndemännen säga sin mening. I övrigt gäller

Om det finns skäl för det, får antalet lagfarna domare utökas med en utöver *det* som följer av första stycket *första meningen*. Detsamma gäller i fråga om antalet nämndemän. Om någon eller några av ledamöterna får förhinder sedan huvudförhandlingen har påbörjats, gäller andra stycket i fråga om domförhet.

När nämndemän ingår i tingsrätten, *ska* ordföranden vid överläggning redogöra för omständigheterna i målet och innehållet i gällande rätt. Vid omröstning *ska* först ordföranden och därefter nämndemännen säga sin mening. I övrigt gäller

¹ Senaste lydelse 1997:390.

bestämmelserna i rättegångs-
balken om överläggning och
omröstning i tvistemål.

bestämmelserna i rättegångs-
balken om överläggning och
omröstning i tvistemål.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

3 Förslag till lag om ändring i lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 4 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar ska ha följande lydelse.

Lydelse enligt rskr. 2015/16:37

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 §

I ett mål eller ärende där mark- och miljödomstolen är första instans ska rätten vid huvudförhandling eller sammanträde bestå av en lagfaren domare, som är rättens ordförande, ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter. En av de särskilda ledamöterna ska ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområde eller av vatten- och avloppsfrågor. Den andra särskilda ledamoten ska ha erfarenhet av industriell, kommunal eller areell verksamhet, av sådana sakfrågor som faller inom nämnda förvaltningsmyndigheters verksamhetsområden eller av vatten- och avloppsfrågor. I stället för en av de särskilda ledamöterna får ytterligare en lagfaren domare eller ett tekniskt råd ingå i rätten, om målets eller ärendets beskaffenhet föranleder det.

Första stycket gäller också när ett mål eller ärende avgörs i sak utan huvudförhandling eller sammanträde, *om inte rätten finner att det är tillräckligt med ordföranden och ett tekniskt råd och parterna samtycker till det eller målet eller ärendet är av enkel beskaffenhet.*

Utöver vad som sägs i första stycket får ytterligare en eller två ledamöter ingå i rätten. *Utökas*

I ett mål eller ärende där mark- och miljödomstolen är första instans ska rätten vid huvudförhandling eller sammanträde bestå av en lagfaren domare, som är rättens ordförande, *och av* ett tekniskt råd och två särskilda ledamöter. En av de särskilda ledamöterna ska ha erfarenhet av sådana sakfrågor som faller inom Naturvårdsverkets, Havs- och vattenmyndighetens, Boverkets eller Lantmäteriets verksamhetsområde eller av vatten- och avloppsfrågor. Den andra särskilda ledamoten ska ha erfarenhet av industriell, kommunal eller areell verksamhet, av sådana sakfrågor som faller inom nämnda förvaltningsmyndigheters verksamhetsområden eller av vatten- och avloppsfrågor. I stället för en av de särskilda ledamöterna får ytterligare en lagfaren domare eller ett tekniskt råd ingå i rätten, om målets eller ärendets beskaffenhet *motiverar* det.

Första stycket gäller också när ett mål eller ärende avgörs i sak utan huvudförhandling eller sammanträde *om det inte med hänsyn till målets omfattning och svårighetsgrad är tillräckligt att rätten består av ordföranden och ett tekniskt råd.*

Utöver *det* som sägs i första stycket får ytterligare en eller två ledamöter ingå i rätten. *Om rätten*

rätten med två ledamöter ska den ena ledamoten vara lagfaren domare och den andra tekniskt råd eller särskild ledamot.

utökas med två ledamöter ska den ena ledamoten vara lagfaren domare och den andra tekniskt råd eller särskild ledamot.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.